

VYDŪNAS APIE SENATVĘ IR MIRTĮ

Tomas Stanikas

Vydūno draugija, Vilnius

Spindulys esmi begalinės šviesos

Vydūnas

Senatvė ir mirtis šiuolaikinei visuomenei tampa tikru iššūkiu. Materialinė gerovė, medicinos pažanga prailgina žmogaus gyvenimo trukmę ir tuo pačiu senatvę, bet neapsaugo nuo ligų ir mirties. Moderniam gyvenimui reikia jaunų, gražių, veiklių „sėkmės“ žmonių, pelningų pramogų verslui, būtinų rinkos ekonomikai kaip gamintojų ir vartotojų. Senatvė gi nepageidaujama, jos bijoma, gėdimasi, ją bandoma slėpti ir visais įmanomais būdais atitolinti. Sėniai, kurių vis daugiau, yra našta valstybei, trukdis jauniems, vargas sau patiems; naudingi nebent tik vaistų pramonei, jie dažnai pasmerkti vienatvei, negaliai ir kančiai, kol jų pagaliau neišvaduoja mirtis.

Tačiau mirtis retai sutinkama kaip išvaduotoja. Net vargingoj senatvėj ji dažniausiai nemiela. Nesuprantama, negailestinga, žiauri, baisi ir neišvengiama gyvenimo pabaiga, ji moderniai vartotojiškai visuomenei, gyvenančiai kūnu ir juslėmis, visai nepriimtina. Ją bandoma nureikšminti, išstumti iš sąmonės, užmiršti. Todėl ir susiduriame su paradoksu – „mirties kultūroje“ senatvė stigmatizuojama, o mirtis neigiama.

Taip yra todėl, kad modernioje visuomenėje vyrauja materialistiškas gyvenimo ir biologinis žmogaus supratimas. Šiuolaikinė medicina senatvę ir mirtį aiškina kaip ląstelių nykimą ir gyvybinių procesų užgesimą. „Siela“, „dvasia“ nėra mediciniškos ar mokslinės sąvokos; netgi sąmonė, toks tikras ir esminis žmogaus reiškinys, moksliniam ištyrimui neprieinamas ir todėl vadinamas tik „smegenų funkcija“. Suprantama, kad biologiniam žmogui mirtis yra visko pabaiga, baisi ir nesuprantama juoda praraja, tad geriau apie ją iš viso negalvoti.

Vydūno požiūris į senatvę ir mirtį, kaip ir bendrai į žmogų ir gyvenimą, visai kitoks. Vydūnas į gyvenimą žvelgia amžinybės žvilgsniu ir regi jį kaip begalinį slėpinį. Jame telpa ne tik žmogaus asmens ir žmonijos gyvenimas, bet ir visa kas esti, regima ir neregima, nuo mažiausio pavidalo iki beribės Visatos. Jame nėra vietos mirčiai, tai nuolatinis Kūrybos vyksmas. Ir žmogus jame yra Kūrybos veiksnys, išskylantis aukščiausiai savo sąmoningumu. Tokio požiūrio negalima pavadinti mokslišku įprastine prasme. Vydūnas tą pažymi savo knygutės „Mirtis ir kas toliau“ pratarėje: „ne vienas „moksliškai“ mąstyti papratęs reikalaus „prirodymų“. Bet reikia atsiminti, jog visi prirodymai išeina nieku, jei žmoguje nėra to, kas tuos prirodymus išmanyti gali.“¹ Ir Vydūnas nesistengia įrodinėti, jis tik teigia ir kitiems rodo, kaip pats gyvenimą regi. Vydūno gyvenimo išmanymas pagrįstas amžių išmintimi, o ji sako, kad žmogus yra dvasinis pradas, apsireiškiantis žmoniška sąmone, protu, jausmais per kūną, kuris tėra tik priemonė. Tą išmintį Vydūnas aiškiai išreiškia kaip savąjį *credo* žodžiais:

„Mano esmė yra dvasinės rūšies. Iš jos pareina ir iš jos nustatomas ir palaikomas mano asmenybės ir asmens gyvenimas. Toji esmė glūdo visagalingojo Visumos Kūrėjo valioje. Ji yra paskutinysis mano gyvenimo pagrindas ir mano dvasios Šviesa. Ji mane statė į šį gyvenimą ir mane tvirtina. Ji visas kliūtis šalina ir visas mano jėgas stiprina. Nuolatai stengiuos tai numanyti ir tuo pasitikėti. Taip teesie visados!“²

Toks savęs suvokimas Vydūną lydėjo visą gyvenimą, tai nebuvo koks teorinis samprotavimas, bet Vydūno patirtos gyvosios tikybos išraiška, tikras jo veikimo ir visos jo kūrybos pagrindas, padėjęs atlaikyti visus gyvenimo išbandymus.

Vydūno gyvojoje tikojoje ir gyvenimą teigiančioje filosofijoje mirčiai nedaug dėmesio teskirta. Ir nors jis parašė atskirą knygutę apie mirtį, joje iš tiesų kalbama apie amžiną gyvenimo vyksmą, mirtis yra tik regimojo daiktiško pasaulio, kuriame viskas laikina, nuolat

¹Vydūnas. *Mirtis ir kas toliau*, Tilžė, 1920, p. 3.

²Vydūnas. *Sveikata. Jaunumas. Grožė*, Tilžė, 1928, p. 52.

atsiranda ir pragaišta, reiškiny. Kūno mirtis tėra žmogaus esmės sugrįžimas į gyvybės sritį, kuri yra tikroji, Vydūno žodžiu tariant, „naminė žmogaus šalis“³. Iš jos žvelgiant, „Mirtis tėra sąmonės persikeitimas, kuomet kūnas atidedamas. Mirtis nėra dalykas. Ir nėra ji svarbi. Bet gyvybė pildo bekraštinę erdvę. O mūsų uždavinys yra šitą neišmastuojamą gyvybę pilnai regėti, gyvybėje visai nunerti. Todėl renkitės nuolatai gyvenimui. Patiriamieji mažmožiai labai tam naudingi. Jie turi būti apšvietiami aukštesnės gyvybės, kuri plūsti gali iš mūsų sielos, jeigu mes tam rengiamės.“⁴

Tie mažmožiai – tai visokios žemiško gyvenimo patirtys nuo gimimo iki mirties; ir senatvė yra jo natūrali dalis. Ją Vydūnas trumpai aptaria savo knygoje „Sveikata. Jaunumas. Grožė“, primindamas ir Senekos posakį: „Senectus ipsa morbus [est]. (Senatvė pati yra liga.) O liga yra būseną, kuri priruošia mirimą.“⁵ Taigi, senatvė su savo negaliomis, kūno silpimu ir nykimu yra visai natūralus reiškiny – kaip saulėlydis, kaip ruduo. Tik žmogus turėtų pasirūpinti, kad kartu su kūnu ir sąmonė nesilptų ir nenyktų, kad senatvė būtų ir dvasios pilnatvė, tačiau tam reikia visą gyvenimą kuo žmoniškiau gyventi. Ką tai reiškia ir kaip to siekti, Vydūnas aiškina kituose savo raštuose.

Vydūno mintys apie senatvę paprastos ir nesunkiai suprantamos. Labiau galima stebėtis teigimu, kad mirtis nėra svarbi, netgi nėra dalykas, o tik „sąmonės pasikeitimas“; svarbi yra viską pildanti neišmatuojama gyvybė, tapati Dievui. Tą jis tvirtina ir vėliau, jau visai brandžiam amžiuje, vokišku įrašu savo užrašų knygutėje:

Dievas yra gyvybė, meilė, išmintis, esmė, visagalybė, visąžinojimas, visa estis!

Aš esu Dievo kūdikis, Dievo pasireiškimas, ir kiekvieną akimirką liejasi jo gyvybė, meilė, išmintis ir galybė į mane ir per mane.

Aš esu neatskiriamas nuo Dievo ir jo įstatymų valdomas. Aš esu dvasia, tobula, šventa, darni.

Niekas negali man pakenkti ar mane susargdinti ar įbauginti, nes dvasia yra Dievas, o Dievas negali sirgti ar ko bijoti.

Per šį kūną reiškiasi dabar mano tikrasis Aš.

Dievas veikia manyje, kad norėčiau ir daryčiau, ką jis nori, ir aš tai darau, ir jis negali klysti.

Niekas negali man nesisekti. Viskas turi man sektis.

Nėra blogio! Materijoje nėra tikrėnybės, gyvybės nei išminties. Skausmas, ligos, senatvė ir mirtis negali manęs įveikti, nes jie nėra tikri.

Visame pasaulyje nėra nieko, ko aš turėčiau baimintis, nes Tas, kurs manyje, yra didesnis už tą, kuris pasaulyje yra!

Savės suvokimas (Iš mano apie 1889 m. užrašyto lapo)⁶

Šiame Vydūno tikybos išpažinime svarbu pabrėžti kelis dalykus.

Pirma – žmogus yra Dievo įstatymų valdomas. Ir ne tik žmogus, bet ir „visas pasaulis su visu jo gyvumu laikomas yra [tam] tikrais įstatymais, žmogaus elgesys negali būti jų neliečiamas. Žmogus turi išmokti su įstatymais eiti. Ir todėl juos tirti“⁷. „...ir žmogaus amžius yra laikomas įstatymų. Jiems valdant, žmogus užgimė, jais jis gyvena; jiems valdant, jis ir miršta“⁸. Žmogui privalu yra tuos įstatymus, arba gyvenimo dėsnius, pažinti ir pagal juos gyventi, nes jų nesilaikančiam tenka kentėti.

Antra, skausmas, ligos, senatvė ir mirtis nėra tikri, jie negali įveikti dieviškos žmogaus esmės. Suprantama, kad kasdieniam gyvenime šios patirtys gali atrodyti labai tikros; bet jos netikros ta prasme, kad yra laikinos, yra sąlygotos kitų veiksnių ir priklauso dar ir nuo

³Vydūnas. *Mirtis ir kas toliau*, Tilžė, 1920, p. 7.

⁴*Jaunimas*, 1913, nr. 7, p. 15–16.

⁵Vydūnas. *Sveikata. Jaunumas. Grožė*, Tilžė, 1928, p. 7.

⁶Selbstbesinnung, 1935.IX.17 (neskelbtas įrašas užrašų knygutėje).

⁷Vydūnas. *Sveikata. Jaunumas. Grožė*, Tilžė, 1928, p. 13.

⁸Ibid, p. 11.

žmogaus požiūrio į jas. Pažinęs savo esmę žmogus išsivaduoja nuo kančios, tą išmintį jau prieš du su puse tūkstantmečio skelbė Buda.

Trečia, *visame pasaulyje nėra nieko, ko žmogus turėtų baimintis*, jei atranda savyje Dievą¹. O atsigręžimas į Ją, santykio su pačia gyvybės versme patyrimas ir yra gyvoji tikyba. Ji ne tik išvaduoja žmogų nuo visokios baimės, abejonių, nerimo, bet ir atveria tikrą išminties šaltinį. Vydūnas tokią tikybę patyrė ir visą gyvenimą savo kūryba, veikimu ir pavyzdžiu siekė žadinti ją ir kituose. Kėlė uždavinį *nešti į savo tautiečių širdis visa tai, kas žadinti galėtų aukščiausias ir prakilniausias žmogaus jėgas* jis ir kėlė sau nuo pat jaunystės ir nuosekliai vykdė iki paskutinių savo dienų.

Žvelgiant į šių dienų gyvenimą ir žmonijos patiriamas problemas neatrodo, kad Vydūno skelbtos mintys būtų labai populiarios. Modernusis žmogus ne šiaip sau bijo senatvės ir mirties; jis yra pasimetęs, sutrikęs ir nelaimingas. Tą liudija priklausomybės, depresijos ir kitos psichikos ligos, savižudybės, smurtas, kitos visai nebūtinės kančios. Galima sakyti, nusigręžusi nuo dvasinių vertybių žmonija išgyvena gilėjančią egzistencinę krizę. Tačiau pamąstyti apie būties slėpinius šiuolaikinis žmogus neturi nei laiko, nei noro. Vartotojiškos visuomenės sąmonę dar labiau temdo daiktų ir malonumų kultas, palaikomas bei skatinamas rinkos ekonomikos ir gal dar kitokių jėgų. O nykstant dvasinėms ir etinėms vertybėms, mokslo pažanga ir modernios technologijos tampa grėsme ne tik žmogui, bet ir visai gyvybei. Esame kultūros krizės, „mirties kultūros“ ir „gyvybės kultūros“ konflikto liudytojai ir dalyviai. Tradicinės religijos, pačios suskilusios ir susipriešinusios, nepajėgia atstatyti sutrikusio žmogaus santykio su Visuma, su aplinka, su pačiu savimi. Naujojo amžiaus padriki dvasiniai judėjimai taipogi neužpildo egzistencinės tuštumos ir neatstato darnos platesniu mastu. Tačiau, jei norime išlikti ir augti, turime tos darnos siekti kiekvienas atskirai ir visi kartu visais įmanomais būdais. Vydūno gyvenimo filosofija gali būti vienu iš jų.

Išvados:

1. Senatvė ir mirtis yra natūralūs reiškiniai, neatskiriama žmogaus ir gamtos gyvenimo dalis;
2. Senatvės ir mirties baimę sąlygoja susitapatinimas su fiziniu kūnu;
3. Gyvoji tikyba, savo dvasinės esmės ir santykio su Dievu patyrimas šalina baimės prielaidas, atstato darnų žmogaus santykį su Visuma.

VYDUNAS ABOUT OLD AGE AND DEATH

Tomas Stanikas

Summary

In Vydunas philosophy, aging and death both are natural and inevitable parts of life. In modern, predominantly materialistic society, understanding of human being is limited mostly to physical body and death is understood as the end of human existence. Such attitude naturally causes fear and negation of death. It is possible to avoid or overcome this fear if a person develops living faith in his spiritual essence and experiences his relation to God. Promotion of such faith would restore harmony in human personality and its proper relation to divine origin of the Life itself; it also could be an effective cure for numerous problems of modern society.